

Přemysl Rut – V mámově postýlce (2000)

RUT, Přemysl. *V mámově postýlce: (stolní kniha rodinná)*. Brno: Petrov, 2000. ISBN 80-7227-083-4.

Probuzení

Kdykoli se vypravuje o Šípkové Růžence, drží se příběh v hranicích jednoho království a v rámci rodinných záležitostí. Jako by se děj neodehrával kolem královského trůnu a jako by hlavním mužským hrdinou, tenorem příběhu, nebyl princ ze sousední země.

Jistěže: král a královna opravdu dlouho neměli děti, až se jim narodila dceruška, *děvčátko jako sen*. Král (ani o tom není důvod pochybovat) *uspořádal* k té příležitosti *okázalou slavnost a pozval na ni nejen všechny příbuzné, přátele a sluhy, ale i moudré vědmy, sudičky, aby se dítěti v přízni a lásce přiklonily a daly mu pro život štěstí. Třináct takových moudrých sudiček žilo v jeho království. Ale protože v královské domácnosti měli jenom dvanáct talířů z ryzího zlata, na nichž, se měla sudičkám předkládat jídla, museli jednu sudičku vynechat. Královna by se prý „hanbou propadla“, kdyby vedle dvanácti zlatých talířů byl jeden dřevěný. Král na to přistoupil docela ochotně: aspoň se tak předejde spekulacím, co má ten dřevěný talíř znamenat. Slavnost byla honosná, a když, se chýlila ke konci, jedna po druhé povstávaly sudičky a nadělovaly novorozeněti své zázračné dary: dobrotu, ctnost, nadzemskou krásu a bohatství a vše, co si lidé mohou přát. Když, už jedenáct sudiček proneslo svou předpověď, vkročila do síně třináctá sudička, nepozdravila, na nikoho nepohlédla a zvolala hlasitě: „V patnácti letech ať se královská dcera píchne o vřeteno a padne mrtva k zemi.“ A bez dalšího slova se otočila a vyšla ze dveří. Všichni se zděsili. Tu předstoupila dvanáctá sudička, která dosud nevyřkla své přání, a protože zhoubný výrok své předchůdkyně nemohla zrušit, pouze zmírnit, prohlásila: „Ale nebude to pravá smrt, jen hluboký stoletý spánek, do něhož princezna upadne, a za sto let opět procitne.“*

Sotva se hosté rozešli, mezi králem a královnou propukla hádka. „Máš, co jsi chtěla,“ začal král. „To je ta tvoje marnivost!“

„Spíš tvoje politikaření,“ bránila se královna útokem. „Když jsi věděl, co nám hrozí, proč jsi tomu nezabránil?“

„Už jsi mě někdy poslechla, když jsem ti dobře radil?“

„Vždycky radíš, když už je pozdě.“

Aby té výčitce ulomil hrot a dcerušku uchránil od neštěstí, vydal polekaný král neprodleně rozkaz, aby se všechna vřetena v celém království spálila. Děvčátko rostlo a všechny

předpovědi sudiček se u ní splnily: byla milá, dobrotivá, krásná a rozumná, takže ji každý, kdo ji třeba jen jednou uviděl, musel mít rád.

Zatímco Růženka dospívala, král panoval. Vládl, jak uměl nejlépe, žil cele svým státnickým úkolům, jednak proto, že královna byla od té neblahé hostiny nesnesitelně protivná, ale i proto, že zásluhami o svůj lid snažil se vyvážit provinění, jehož se dopustil na své dceři. Sotva ráno usedl na trůn, už začal vymýšlet, čím by lid obšťastnil. Jednou se rozhodl znárodnit velkostatky, jindy zjednodušit pravopis, hlavně však toužil „dát národu moře“, jak říkal v každém projevu. Národ zpočátku ani nenapadlo, že by ke štěstí potřeboval moře, ale když mu to král opakoval patnáct let, vzal tu myšlenku za svou. A protože ho od moře dělila sousední země knížete Amadea, pomalu se schylovalo k boji.

V den, kdy Růženka dovršila patnáctý rok, byla už všechna děla nabita, všechnen rum dodán do vojenských kuchyní. Králův berberský hřebec už přešlapoval na nádvoří, až mu jiskry lítaly od kopyt, ale jezdec se ještě neobjevil. Královna totiž dostala toho rána hysterický záchvat. Aby ji uklidnil, musel jí král přinést do postele inventurní seznam včetně z celé země: každé bylo opatřeno datem a přeškrtnuto červenou tužkou. Listovali seznamem jako rodinným albem a královna se neukonejšila dřív, než dospěli na poslední stránku s číslem 647.

Růženka zatím chodila po zámku z pokoje do pokoje, dle libosti obzírala komnaty a komory a nakonec došla ke staré věži. Vystoupila po schodech a octla se u malých dvířek. V zámku trčel rezavý klíč, a když jím otočila, dveře se rozlétly a za nimi v malé jizbičce seděla scvrklá stařenka u kolovrátku a horlivě předla len. „Dobrý den, matičko,“ pozdravila princezna, „copak to tady děláš?“ - „Předu,“ odpověděla stařenka a pokývla hlavou. „Co je tohle, co tak vesele poskakuje a vrčí?“ ptala se Růženka dál a vzala do ruky vřetenko, že bude také příst. Sotva ale se ho dotkla, naplnila se kouzelná předpověď a Růženka se píchla do prstu. V okamžiku, kdy ucítila píchnutí, skácela se na postel, která tam stála, a upadla do hlubokého spánku.

V tu ránu obestřel spánek i celý zámek, krále a královnu a celý královský dvůr; koně v maštali spali, psi na dvoře, holubi na střeše, mouchy na stěnách, ba i oheň plápolající v krbu přestal praskat, ztichl a usnul, pečeně se přestala škvířit a kuchař, který chtěl zrovna za nějaké opomenutí vykrákat kuchtíka za vlasy, ho pustil a usnul.

Zámeckou budovu začal kolem dokola obrůstat trnitý šípkový plot, rok za rokem byl vyšší a vyšší a nakonec ze zámku nebylo vidět zhola nic, ani korouhvičku na věži.

Po dlouhých, dlouhých letech přišel do kraje jeden mladý kralevic. Od svého dědečka věděl o trnitém plotu, že za ním je zámek, v němž, už, sto let spí překrásná princezna zvaná

Šípková Růženka a s ní král a královna a celý královský dvůr. I řekl si: „Nebojím se a půjdu tam, chci vidět Šípkovou Růženku.“

Právě uplynulo sto let a vzešel den, kdy Růženka měla zase procitnout. Když, se kralevic blížil k plotu, byly to samé krásné veliké květy, samy od sebe se rozestupovaly a nechávaly ho projít a za ním se zase uzavíraly v plot. V zámeckém nádvoří viděl ležet a spát ohaře a koně, na střeše seděli holubi s hlavou pod křídlem. A když, vešel do zámku, spaly na stěnách mouchy, v kuchyni kuchař napřahoval ruku po kuchtíkovi, služka se chystala oškubat černé kuře, v sále i pokojích spalo dvořanstvo a nahoře v trůnní síni ponořeni do hlubokého spánku leželi král a královna. Kralevic kráčel ještě dál a všude bylo takové ticho, že slyšel vlastní dech. Konečně došel k věži a otevřel dveře k jizbičce, v níž, spala Růženka.

Ležela tam na posteli a byla tak spanilá, že nebyl s to oči od ní odvrátit, sehnul se a políbil ji. Sotva se jí jeho polibek dotkl, otevřela oči a docela vlídně se na něho podívala. Šli spolu dolů. Král se vzbudil, i královna a všichni dvořané, a vyjevenýma očima na sebe hleděli.

„Dobré jitro,“ pozdravil princ. Král zaslechl přízvuk, podle něhož už před stoletím spolehlivě poznával diplomaty ze sousedního knížectví, když se (v zájmu míru) snažili mluvit zdejší řečí. „Co tady chcete?“ tázal se nevlídně. „Tatínku, to je princ Amadeus,“ vysvětlovala Růženka. „Probudil mě k životu a se mnou i vás a matinku a celý svět!“ (Růženka trochu přeháněla, protože byla princem nadšena.) „Zrušil kletbu té zlé sudičky, před kterou jste se mě marně pokoušel uchránit, pamatujete?“

Král pohlédl z okna. *Koně na dvoře vstali a otráslí se, strakatí ohaři skákali a vrtěli ohony, holubi na střeše vytáhli hlavičky zpod křídel, hrad procítal, protahoval se a pokračoval, kde před sto lety přestal; mouchy na stěnách začaly popolézat; oheň v kuchyni se vzňal, zaplápolal a vařil pokrmy, pečeně se začala škvířit, kuchař vlepil kuchtíkovi pohlavek, až, vykřikl, a služka doškubala kuře.* Každý z těch malých dějů by mohl stačit k veliké radosti, ale král se s tak obyčejným životem nespokojil: zároveň s člověkem probudil se v něm státník a ve státníkovi se okamžitě probudila touha po blahu národa.

„Ptal jsem se, co tu pohledáváte,“ trval na svém.

Princ se bezelstně přiznal, že mu dědeček vyprávěl o tajemném zámku, v němž spí celý královský dvůr a hlavně krásná princezna.

„Kdo byl váš dědeček? Amadeus Osmý?“

„Devátý. Osmý byl praděd. Toho jsem bohužel nezažil.“

„Já ano, mladý muži. Schylovalo se mezi námi ke spravedlivému boji. O tom se vám dědeček nezmínil?“

„Nevím přesně, co máte na mysli, ale mám dojem, že už se to za těch sto let nějak vyřešilo.“

„Bez naší účasti?“ zneklidněl král. „Pak sotva podle našich představ. Vyřídíte svému královskému otci, že můj spánek nebyl věčný, jakkoli by mi to nepochybně přál, že jsem vzhůru a na svých nárocích trvám. Pro blaho a štěstí našeho —“ přerušil se, neboť ho napadlo něco nového. „Počkejte, nic mu nevyřizujte. Pošleme s tím svého vyslance. Vás si s dovolením ponecháme zde. Růženo, neraduj se. Pan Amadeus bude prozatím vsazen do komůrky ve věži, kterou tak srdnatě vysvobodil z moci zlé sudičky. Tentokrát však postavíme přede dveře stráž. Růženo, nebreč. Odved'te ho!“

Teprve když cizí králevic zmizel v zákrutech točitého schodiště, uvědomil si král, jak tučný je to úlovek: teď můžeme přijít s jakýmikoli požadavky a pan soused nás nebude moci odmítnout. Nakonec bychom mohli získat moře bez jediného výstřelu! Tolik štěstí ještě žádný vladař svému národu neposkytl! Jen toho mladíka dobře střežit, shrnul své myšlenky a vydal se do zámecké zahrady, aby trochu rozchodil přeleželé údy. Růžové keře byly tytam, král se brzy octl až u plotu a mezi plaňkami vyhlédl zase po letech do své rodné krajiny. Poznával ji i nepoznával: husy se kolébaly jako před sto lety, jako před sto lety se zelenala tráva, jako před sto lety muž v košili a v kalhotách přepásaných pod pupkem páčil u cesty větve z prořezaných keřů. Jako před sto lety si u toho zpíval, ale písničku král slyšel poprvé, a když se zaposlouchal pozorněji, poznal slova z řeči sousedů.

„Proč nezpíváš po našem, dobrý muži?“

„Krfš?“ otázal se člověk z lidu a král pochopil, že bez tlumočnicka se nedomluví. Obrátil se tedy na jednoho ze strážců, kteří ho z uctivé vzdálenosti sledovali, kdykoli opustil zámeckou budovu, a poslal pro dr. Hanslitscheka.

Už za hodinu toho litoval. Bylo by mu lépe, kdyby nerozuměl, ba kdyby se toho nedožil: jeho království končí u zahradního plotu, ty husy, tráva, keře i muž v košili patří knížeti Amadeovi. A co hůř, nevdá jim to, vypadají spokojeně, mužova košile králi dokonce připomněla košili šťastného člověka z nějaké staré pohádky. Bodejt', pokusil se o zdůvodnění, mají moře! Ale muž v košili mu drze opáčil, že nikdy u moře nebyl. Nezískal moře, jen ztratil ideu! Ideu, za kterou jeho předkové užuž pokládali životy! Král se odvrátil, aby muž v košili neviděl jeho slzy.

Ale na truchlení nebyl čas. „Ženo, poslouchej!“ zavřel se s královnou do ložnice. „To, co mám na hlavě, není královská koruna, ale klobouk vyšlý z módy! Celá moje armáda jsou ti dva strážci dole u dveří! A já jsem vyhlásil knížeti Amadeovi válku!“

Král se tloukl korunou do čela. „Jen proto jsem ještě otevřel oči, abych viděl svůj hrad v plamenech!"

„Tak zle nebude," věděla si královna rady. „Vzkaž Amadeovi, že se tvůj vyslanec vydal na cestu, sotva se probudil, podle rozkazu, který jsi mu dal před sto lety v úplně jiné historické situaci. Posel, po kterém to vzkážeš, ať zároveň s tím vysvětlením odevzdá druhý dopis, jímž vyslovíme souhlas s kralevicovou žádostí o Růženčinu ruku a pozveme knížete a kněžnu na svatbu."

„Ještěže tě mám, přiznal si král a zavolal zároveň písaře i posla.

V noci nespál, což mu nevadilo, byl ještě pořád vyspaný do růžova. Ležel v posteli s otevřenými očima a přemýšlel, jak je možné, že ten muž v krajině s husami vypadal tak šťastně, ačkoli se nesplnila žádná z podmínek pro obecné blaho nezbytných. Dřív než na to přišel, začalo svítat.

Od samého rána začalo se nádvoří plnit nejrozmanitějšími vehikly, z nichž žádný nebyl tažen koňmi. Nejprve vystoupilo služebnictvo, aby otevřelo dvířka panstvu. Královna vyhlédla z okna a hned obvinila krále: „Jak to že už jsou tady? Měli přijet nejdřív po obědě! V kuchyni teprve loupají brambory, já nejsem učesaná —"

„Můžu za to, že mají rychlejší kočáry? Bud' ráda, že nepřijelo vojsko! Jaké teprv asi mají zbraně!"

„Vidíš, co má ta jeho na sobě?" táhla ho královna z postele k oknu. „Jak budu vedle ní vypadat? Kdy tys mi naposled dal ušít šaty?"

Před sto lety, zněla by správná odpověď, ale král včas odvedl řeč jinam. „Vždycky se začneš hádat, když čekáme návštěvu. Bud' zticha, už vystupují po schodech."

A opravdu. Za okamžik se na schodišti objevil klobouk a rostl jak houba po dešti. Vzápětí stanula na prahu matka prince Amadea. „Podívej," ohlédla se za sebe, odkud se blížil sípavý dech princova otce, „jak to tu mají všechno pěkně zachovalé. Ta záclona, co u nás dosluhuje jako hadr na rohožce, tu ještě visí na okně jako nová. Moc mě těší," objala královnu, „že se Amadeus přiznal do takové rodiny. Růženka bude jistě slušné děvče, v minulém století se dbalo o dobrý mrav. Kde vůbec je ten náš rytíř?"

V králi by se krve nedořežal. Vždyť ho ještě vězní ve věži! „Okamžik," omluvil se a vyběhl.

Na točitých schodech ho zastavil věrný strážce: „Promiňte, Veličenstvo, mám rozkaz nikoho nepouštět. Dovnitř ani ven." „Ten máš ode mne, hlupáku," sahal král po klice. „Nikoli, Veličenstvo. Od slečny Růženky." „Od Růženy? Kde je?"

„Uvnitř, Veličenstvo," zčervenal strážce pod bílým plnovousem.

„Co tam dělá?" vykřikl král.

Strážce si položil prst na ústa. „Už zase spí," zašeptal. Král se zastyděl a po špičkách se vrátil uvítat svatební hosty. Pozveme všechny sudičky, umiňoval si cestou. Dřevěný talíř bude pro mě.

O kohoutkovi a slepičce

Byla jednou jedna slepička a ta byla tuze starostlivá. Čím víc jí na něčem záleželo, tím úzkostlivěji o to pečovala. A ze všeho na světě měla nejraději svého kohoutka. Nehnula se od něho na krok, vyzobávala mu čmelíky, hledala mu zrníčka, pořád mu narovnávala hřebínek, zakazovala mu kokrhat, aby neochraptěl, a nutila ho spát na zemi, aby prý nespádl z hrady. A k tomu všemu se ustavičně bála, že jí umře. Kdykoli si chudák dal trochu nožičky nahoru, aby si pohověl a odpočinul, už tu byla slepička a lomila křídly, že je kohoutek po smrti.

Myšlenka na smrt kohoutka už dávno neděsila. Ve smrti viděl jedinou naději, jak se té krávy (jak někdy slepičku nesprávně nazýval) zbavit. A není divu: copak byl tohle nějaký život?

Ještěže slepička chodila brzy spát. Žárlivost jí sice nedovolila zavřít oči dřív než ostatní slepičky, ale ty také usínaly hned za soumraku. Kohoutek, to se ví, musel si jít lehnout zároveň se slepicemi; ale jakmile v kurníku nastalo ticho, neslyšně vstal a vyšel do noci. Chodil travou, cestičkami, po dvoře, ba odvážil se časem až na zápraží ševcovy chalupy, kde mistr sedával po práci na lavičce. Kohoutek zhluboka vdechoval noční vzduch, zapomínal, že ráno brzy vstává, a vykračoval si jako svobodný pán. Občas dokonce popoletl, podlehnuv dojmu, že mu narůstají křídla. A kudy kráčel, kudy poletoval, tudy žaloval na svůj těžký osud. Možná že to ani tak nemyslel, že se jen nahlas hádal se slepičkou, když byl konečně sám a nemohla mu skákat do řeči. Buď jak buď, zanedlouho věděl o jeho trápení celý kraj: litovala ho studánka, cítila s ním švadlenka, plakala nad ním sviňka, kravička a louka, i temné nebe jako by mu projevovalo hlubokou soustrast. Do kurníku se vracíval až někdy o půlnoci, pochopen a posílen pro další den po slepiččině boku.

Jednoho takového dne si *kohoutek a slepička vyšli spolu do obory na jadrka*. „Kohoutku,“ strachovala se slepička předem, „ty určitě zase slupneš něco špatného a bude tě bolet břicho.“ Aby měl pokoj, *kohoutek řekl*: „*Co kdo z nás najde, bude oběma napolovic.*“ - „*Tak dobře!*“ *odpověděla slepička*. Na chvílku ji to uklidnilo; *hrabala*, a kdykoli *vyhrabala jadrka*, ověřila, jestli je zdravé, a *upřímně se o ně s kohoutkem rozdělila*. Ale netrvalo dlouho, slepička měla pocit, že má kohoutek nějaké studené nožičky. „Kohoutku, tobě je chladno.“ - „Není mi chladno,“ řekl kohoutek. - „Musí ti být chladno,“ trvala na svém slepička, „to máš z těch krátkých kalhotek. Už nejsi žádný mladík. Teď děláš parádu a večer se roznemůžeš.“ - „Já snad vím líp než ty, jestli je mi chladno,“ řekl kohoutek maličko zvýšeným hlasem. - „Jak myslíš,“ vzdychla slepička ustaraně. „Ale pak za mnou nechod.“ - „Já za tebou nechodím,“ přeskočil kohoutkovi hlas, „ty za mnou pořád ležeš.“

Potom hledali každý jinde a brzy vyhrabal kohoutek taky jádro, ale buď byl lakomý, nebo tušil, že tohle jádýrko by mu slepička neschválila (bylo už pikantně plesnivé), a možná taky, že se bál, co by mu zase slepička vytkla, zkrátka *chtěl je honem sám pohltit, aby slepička nevěděla, a jádro mu uvázlo v krčku*. Kohoutek najednou úplně zapomněl, že ho myšlenka na smrt už dávno neděsí, a polekal se, že by se v něm ani hospodář krve nedořezal.

„Běž, honem, slepičko, přines vody, sic umru!“ vypravil ze sebe s obtížemi. *Jak to řekl, převalil se na zem, nožkama vzhůru.*

Slepička běžela pro vodu ke studánce:

„Studánko, dej vody

mému kohoutkovi:

leží tam v oboře,

nožky má nahoře –

bojím se, bojím, že umře.“

„To bude určitě ta jeho pijavice,“ pomyslela si studánka. „Jak hystericky škube tou malou hlavou! Jen si od ní odpočiň, kohoutku, trochu ji proženu. Víc pro tebe udělat nemůžu.“ Studánka potlačila úsměv a řekla: „Nedám ti vody, dokud mi nepřineseš od švadleny šátek.“

Kdyby slepička přemýšlela, musela by se teď zeptat, nač studánka potřebuje šátek, a jistě by ji tím uvedla do rozpaků: studánka měla duši čistou a nedovedla lhát. Ale *slepička* se na nic neptala. Trhla hlavou a *běžela ke švadleně*.

„Švadlenko, dej šátek studánce,“

studánka dá vody

mému kohoutkovi:

leží tam v oboře, nožky má nahoře –

bojím se, bojím, že umře.“

Každého rána chodila švadlena ke studánce pro vodu a studánka ji nikdy neodmítla. Jistě by neodmítla ani slepičku, zvláště kdyby byl opravdu v sázce kohoutkův život. Kdepak, za tím bude něco jiného, vzpomněla si švadlena na nešťastného kohoutka, který jí občas žaluje pod oknem. Tolikrát litovala, že mu nemůže pomoci. A vida, aspoň na chvíličku mu ulehčí život. Nahlas švadlena řekla: „Nedám ti šátku, dokud mi nepřineseš od ševce střevíčky.“

Co mohla *slepička* dělat? *Běžela k ševci:*

„Mistře, dej střevíčky švadlence,

švadlena dá šátek studánce,

studánka dá vody

mému kohoutkovi: leží tam v oboře,

nožky má nahoře –

bojím se, bojím, že umře."

Ale švec řekl: „*Nedám ti střevíčků, dokud mi nepřineseš od svině štětín.*“ Nebyl dnešní a dobře si pamatoval, jak si s kohoutkem beze slova rozuměli na lavičce před chalupou.

Slepička běžela ke svini:

„Sviňko, dej ševci štětiny,

švec dá střevíčky švadlence,

švadlena dá šátek studánce,

studánka dá vody

mému kohoutkovi:

leží tam v oboře,

nožky má nahoře –

bojím se, bojím, že umře."

Kolikrát svině slyšela zamřížovaným okénkem prasečího chlívku kohoutkův srdceryvný žalozpěv! Teď si jen odfrkla a řekla: „*Nedám ti štětín, dokud mi nepřineseš od sladovníka mláta.*“

Slepička běžela ke sladovníkovi:

„Sladovníče, dej svini mláta,

svině dá ševci štětiny,

švec dá střevíčky švadlence,

švadlena dá šátek studánce,

studánka dá vody mému kohoutkovi:

leží tam v oboře, nožky má nahoře –

bojím se, bojím, že umře."

Sladovník byl jediný, kdo o kohoutkově trápení neměl potuchy. Ale když k němu slepička přiběhla, byl už seznam těch, kteří si kladli podmínky, tak dlouhý, že by si sladovník připadal jako hlupák, kdyby dal svini mláta jen tak beze všeho. Každý chce z toho případu něco mít, ani to kuře zadarmo nehrabe, já přece nejsem o nic horší, ocenil se spravedlivě. Pak se podrbl za uchem a řekl: „*Nedám ti mláta, dokud mi nepřineseš od krávy smetany.*“

Slepička běžela ke krávě:

„Kravičko, dej sladovníkovi smetany,

sladovník dá svini mláta,

svině dá ševci štětiny,

švec dá střevíčky švadlence,

*švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi:
leží tam v oboře, nožky má nahoře –
bojím se, bojím, že umře."*

Kráva poznala na první pohled svých smutných očí, že má před sebou příčinu kohoutkova neštěstí. Nepřestávajíc přežvykovat, řekla: „Nedám ti smetany, dokud mi nepřineseš od louky travičky."

*Slepička běžela k louce:
„Louko, dej krávě travičky,
kráva dá sladovníkovi smetany,
sladovník dá svini mláta,
svině dá ševci štětiny,
švec dá střevíčky švadlence,
švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody mému kohoutkovi:
leží tam v oboře,
nožky má nahoře –
bojím se, bojím, že umře."*

Louka si vzpomněla na kohoutkovy palčivé slzy, které každý večer polykala, a řekla: „Nedám ti travičky, dokud mi nepřineseš z nebe rosičky." Slepička prosila:

*„Nebe, nebíčko! Dej louce rosičky,
louka dá krávě travičky,
kráva dá sladovníkovi smetany,
sladovník dá svini mláta, svině dá ševci štětiny,
švec dá střevíčky švadlence,
švadlena dá šátek studánce,
studánka dá vody
mému kohoutkovi:
leží tam v oboře,
nožky má nahoře –
bojím se, bojím, že umře."*

Ze všech, k nimž se slepička obrátila o pomoc, jediné nebe vidělo nejen ji, ale i ubohého kohoutka.

*Slitovalo se nebe nad kohoutkem
a seslalo louce rosičku,
louka dala krávi travičky,
kráva dala sladovníkovi smetany,
sladovník dal svini mláta,
svině dala ševci štětiny,
švec dal švadlence střevíčky,
švadlenka dala šátek studánce
a studánka dala vody slepičce.*

*Slepička ji nabrala do zobáčku, a jakmile ji kohoutkovi do krku vpustila, sklouzlo mu
jadýrko dolů, kohoutek skočil na nožky, zatřepetal křídly a zakokrhal vesele: Kokyryhý!*

„Vidíš to, kohoutku?“ řekla slepička přísně. „Chvilíčku tě nehlídám a ty hned něco
provedeš! Kdepak, miláčku, půjdeš hezky vedle mě a slíbíš mi, že už nikdy - “

Kohoutek slíbil. *A potom už nikdy lakomý nebyl a upřímně se dělival se slepičkou,* „vidíš,
kohoutku?“ končila slepička, kdykoli na to přišla ve společnosti řeč.

„Ano, slepičko,“ kýval kohoutek, až mu hřebínek padal do misky se zrním.

O Červené Karkulce

Bylo žilo roztomilé děvčátko. Každý, kdo se na ně podíval, je hned měl rád a ze všech nejraději babička, ta nevěděla, co by milé vnučce udělala dobrého. Jednou jí darovala červenou sametovou čepičku, a protože čepička jí tak slušela a dívenka nechtěla nosit jinou, začali jí říkat Červená Karkulka. Jednoho dne řekla maminka: „Pojď sem, Karkulko! Tady máš koláč a láhev vína, doneseš to babičce. Babička je nemocná, zesláblá, tím se posilní. Jdi hned, než, začne slunce příliš pálit, jdi pěkně cestičkou, nikam neodbíhej, neposkakuj, ať nerozbiješ láhev s vínem; babička by neměla nic.“

„Nestarej se, maminko, vynasnažím se,“ řekla Karkulka.

Babička s nimi nebydlela ve vsi. Žila sama ve staré chalupě plné dávných zvuků a obklopené hlubokým lesem. Trpěla samomluvou, oslovovala mrtvého dědečka, volala na ptáčky, když jim sypala drobečky, ale nejraději měla společnost starého vlka. Byl hubený a měl smutné oči, když se jedné zimy odvážil z hladu až k babiččině chalupě. Tenkrát se spolu naobědvali a vlk pak přicházel častěji. Babička mu při těch návštěvách svěřovala všechno, co se jí převalovalo v hlavě. Mluvila pomalu, často se opakovala a pro nedostatek zubů zjednodušovala výslovnost obtížných hlásek. Bezděčně tak připravovala ideální podmínky, aby se vlk naučil mluvit. A opravdu: nejdřív opakoval jen jednoslabičná slova, která se nejvíc blížila štěkotu, ale jak roky plynuly, byla s ním řeč čím dál rozumnější. Toho léta, kdy potkal Karkulku, mohl se odvážit i galantní konverzace.

„Dobrý den, Karkulko.“

„Dobrý den i tobě, vlčku,“ poděkuje Karkulka celá udivená, odkud ji šelma zná a jak se umí polidsku vyjadřovat.

„Kam tak časné zrána, Karkulko?“

„K babičce,“ hlesne děvčátko.

„A co to neseš v košíčku?“

„Koláč a víno, včera jsme pekli.“

„Kde bydlí tvoje babička?“ ptá se vlk, ač dobře ví, co uslyší: je přece sám u babičky jako doma. Ale vlkovi najednou vůbec nezáleží na tom, co se od Karkulky dozví nového. Přeje si jen, aby mluvila, aby ho uznala za hodna odpovědi a aby znovu slyšel její zvláštní r.

„Ještě dobrou čtvrtodinku cesty až na konci lesa,“ švitoří Karkulka, „tam pod třemi duby stojí chaloupka, kousek dole jsou lískové ploty, jistě to tam znáš.“

„Abych neznal,“ chlubí se vlk a připadá si docela jako pravý muž, gentleman s chlupatou hrudí. Ne, teď už by si nemohl namlouvat ty animální samice, které dovedou na člověka (ano, na člověka!) jenom štěkat. Teď už mu do lidské bytosti schází jen žena, v které by se viděl,

jejíž nároky by ho zdokonalovaly, kterou by korunoval červenými čepičkami, modrými klobouky a bílými závoji. Nejraději by si ji hned odvedl do svého neútluného doupěte, kde tolik chybí ženská ruka - a pod jejími proměňujícími dotyky zapomněl, jaké zvíře kdysi býval. Ale copak by mohl žádat, aby se cítila šťastna v jeho pelechu? Už ani jemu to tam nevonělo. Jako člověk by musel bydlet aspoň v chaloupce - jinak nemá Karkulce co nabídnout.

Ostatně - spekuloval a žasl, kde se v něm ty myšlenky berou - babička je v chaloupce sama, mohla by světnici postoupit mladým, to je přece lidské. Nechali bychom jí komoru a špatně by jí s námi nebylo. *Vidiš, Karkulko, to krásné kvítí, které tady všude roste? Proč nenatrháš babičce kytičku?*" řekl poprvé v životě něco jiného, než na co právě myslel. Malebně se uklonil a rychle *si to namířil rovnou k babičce.*

Přivítala ho otázkou, nepotkal-li v lese Karkulku. „Už tady měla být, mám strach, aby se jí - “

Vlk ani nenechal babičku domluvit. Ano, potkal Karkulku a nikdy na to nezapomene. Nemůže bez Karkulky žít. Když ji nedostane, něco si udělá. Proč babička nic neřekne? Má snad něco proti němu?

Babička by se nerada vlka dotkla, ale (Bože, to je nadělení!) na Karkulku by raději myslet neměl, je přece jenom ještě trochu vlk –

„V srdci už dávno ne!“ zavyl jako šakal.

„Ale navenek bohužel - a lidé dají hodně na první dojem.“

„Sem lidská noha vůbec nevkročí. Leda tak myslivec - “

„Chceš se snad s Karkulkou nastěhovat sem?“

„A proč ne?“

„Protože bych před snachou vypadala, jako že jsem vám dala požehnání. Ne, vlku, to jakživa nedovolím.“

„Je to tvoje poslední slovo?“ zavrčel vlk a zornice se mu zlověstně zúžily.

„Tváříš se jak nebožtík Kubát,“ vzpomněla si babička na místního pytláka. „Zmiz, nebo zavolám myslivce.“

„Nikoho nezavoláš, babo,“ procedil skrze zuby. Nebylo tomu rozumět. Zaplavila ho vlna ponížení, pak vlna pomstychtivosti, pak vlna touhy po zimních večerech s Karkulkou v chaloupce, viděl se v babiččině houpacím křesle, s nohama na vlčí kůži, která (až mu ji milovaná bytost definitivně svlékne) bude jim sloužit jako koberec. A pak najednou neviděl nic, měl před očima lidskou mlhu. Chvíli se potloukal kolem chalupy, ale mlha ho zavedla zpátky ke dveřím.

„Kdo tam?“ ozvalo se ze světnice.

„Karkulka, nesu ti od maminky koláč a víno, otevři mi, babičko," zakňoural vlk a podobně, jako kdysi vzal s údivem na vědomí, že mluví, uvědomil si teď, že lže. Nevnímal to však jako pád mezi zvěř, zdálo se mu naopak, jako by byl tím nenávratněji člověkem.

„Vezmi za kliku, není zamčeno."

Vlk stiskl kliku, dveře se otevřely, vlk se vrhl rovnou k posteli a bez cavyků babičku spolkl. Sežral už takhle spoustu živočichů, právě tak bezmocných a nevinných, ale dnes poprvé dostal strach. Nechápal z čeho, vyčerpал celou slovní zásobu, aby si to rozmluvil, ale přitom s hrůzou sledoval, že se dopouští jedné pošetilosti za druhou. Místo aby jako hárající bestie vyběhl naproti Karkulce, začal jako člověk zahlazovat stopy svého zločinu. Oblékl se do babiččiných šatů, nasadil si na hlavu její čepec, stáhl si jej hluboko do čela, zatáhl záclony a ulehl do její postele.

Karkulka zatím sbírala květiny, a když už jich měla plnou náruč, vrátila se na pěšinku. Došla k chaloupce. Podívala se, že jsou dveře otevřené. Vešla do jizby a ovanula ji divná úzkost.

„Dobré ráno, babičko," zavolala, ale nedostala odpověď. Rozhrnula záclony a přistoupila k posteli: v posteli leží babička, čepec stažený až, na oči a vypadá podivně. „Jé, babičko, ty máš veliké uši!"

„To abych tě lépe slyšela," odpoví vlk, ale tlačí ho ta slova v břiše, jako by tam měl zašité kamení. Jakou hloupou komedii tu před svou vyvolenou hraje? Proč si nestrhne tu maškarádu, nevrhne se Karkulce k nohám a nevyzná jí svou beznadějnou lásku?

„Jé, babičko, co to máš za oči?"

„To abych tě lépe viděla," slyší se vlk. Proč se vůbec učil mluvit? Aby blekotal tyhle nesmysly? Dřív nebo později beztak vyjde všechno najevo - jak jím potom bude pohrdat!

„Jé, babičko, ty máš strašně veliké ruce!"

„To abych tě jimi lépe uchopila," nemůže vlk poslouchat, co říká. Zašel už příliš daleko, zbývá mu teď jediná možnost, jak se nevystavit opovržlivému pohledu jejích nevinných očí. Jediná možnost, jak předejít jejímu zděšenému a zhnusenému Ne. A musí té možnosti využít okamžitě: Karkulka se vyptává, jako by něco tušila. „Ale babičko, proč máš tak strašně velká ústa?"

„Abych tě lépe sežrala," vykřikl vlk, vyskočil a spolkl Karkulku.

Pak si dal koláč a zapil to červeným vínem (zrovna jako člověk, pomyslel si), ale chuť mu to nespravilo.

„Zaspím to," rozhodl se, lehl si zase do postele a začal chrápat, jako když fošnu řeže. Za chvíli šel okolo myslivec, slyšel to a zastavil se: Co že ta stará paní tak chrápe, podívám se,

snad není nemocná? pomyslí si. Vešel do světnice, přistoupil k posteli, poznal vlka, strhl z ramene pušku a chtěl ho zastřelit, ale včas si vzpomněl, že vlk možná sežral babičku a že ji snad lze ještě zachránit. Nevystřelil, popadl nůžky a začal spícímu vlkovi rozstříhávat břicho. A sotva je trochu nastříhl, zasvítla mu do očí Karkulčina červená čepička, a když, stříhal kousek dál, vyskočila Karkulka. Za Karkulkou vylezla i babička a byla taky ještě živá, jenom nemohla popadnout dech. Karkulka rychle doběhla pro velké kameny, které nacpali vlkovi do břicha.

Když se vlk probudil, uviděl babičku s Karkulkou a myslivcem, jak sedí kolem stolu a dojírají, co zbylo v košíčku. „Lidé,“ pomyslel si. „Jak ušlechtilé vypadají! Kdo by řekl, co všechno se v nich skrývá, co všechno jim žere útroby! Nechtěl bych být v jejich kůži.“ Vtom mu padl pohled na vlastní pracku a zděsil se: chlupů mu na ní nezbývalo víc než na mužské ruce. „Ne, to bych nevydržel,“ přiznal si. Počkal, až myslivec řekne obzvlášť povedený vtip, v pištivém smíchu babičky a Karkulky se nenápadně vyplížil ven, ke studánce. Naklonil se nad hladinu, kameny se v něm převážily a vlk se utopil.

O perníkové chaloupce

Když si náš dědeček babičku bral, představovali si, že les kolem jejich chaloupky bude za pár let plný dětského křiku a písniček. Ale roky běžely a děti nepřicházely. Dědek s bábou se měli rádi a nikdy si neřekli slova výčitky. O samotě však bába plakávala a dědek se rouhal Bohu, že jim nepožehnal. Když babka slyšela, jak dědek kleje, dostávala strach, aby jí nakonec neutekl do vsi hledat si nějakou mladší. Střežila se ovšem dát mu tu žárlivost najevo, naopak se překonávala v starostlivé péči a nejvíc mu podstrojovala v jídle. Od rána do večera zadělávala těsto, vypeckovávala třešně, pekla sladkosti a z nich hlavně perník s marcipánem.

„Oslad' si život," říkávala dědkovi, ale ten tím moc nadšený nebyl.

„Nenos mi to porád, už se na to nemůžu ani podívat, proč si nedáš říct, zbytečně to tu tvrdne, co s tím mám dělat, přece to nebudu vyhazovat."

Ale babka nevěděla, jak jinak si dědka naklonit. „Když nemáme ty děti, tak aspoň buchy a perník a cukroví, vždyť bys jinak ani nepoznal, co je to domov," hladila dědka po šedivějících vlasech. Dědek věděl, že bábou nepředělá, navíc měl pochopení pro její trampoty. Ztvrdlé cukroví schovával na půdě, a když bylo třeba, opravoval jím střechu, zdobil průčelí a stavěl z cukrkandlu plot. Tak z babiččiny touhy po domově vznikla v lese perníková chaloupka.

A že dědek s bábou neměli starosti s dětmi, starali se o chaloupku. Do štítu napsal dědek čokoládou babiččino jméno Alma, do oken vsadili barevnou želatinu, na zahrádku postavili trpaslíka z mandlového těsta a tak se v těch dobrotách zabydleli, že sotva ráno vstali, vzali si zástěry a kuchařské čepice a do večera pekli, hnětli a šlehali, aby měli doma útulno.

Když nějakého poutníka vedla cesta kolem chaloupky, neubráníl se nad tím nevkusem úsměvu. Ale zmrzl mu na rtech, jakmile se pohnula záclonka z cukrové vaty a okénkem malým jako střílna vyšlehl pohled jednoho z majitelů. Tu pocestný raději přidal do kroku. A místní se chaloupce vyhýbali předem. „Ještě by nás ta baba upekla k večeři. Kouká jak sedm čertů," říkali žertem, ale mysleli to vážně.

Tou dobou ve vsi pod lesem *byl jeden chudobný otec a měl dvě děti, Honzíčka a Marušku. Matka jim umřela a otec se oženil znovu, protože nemohl na děti pozor dávat: chodíval do lesa porážet dřevo. Pracoval od rána do večera, ale živi byli jen tak tak. Když macecha viděla, kolik toho děti snědí a ještě by si přidaly, jak rostou, poručila muži, aby je zavedl do lesa a více aby se domů nevracely. Darmo se tomu muž zprotivoval, žena pokoj nedala, on se jí bál a na živobytí nebylo, proto se smutným srdcem jednoho dne dětem řekl: Vezměte si žbánečky, půjdete dnes se mnou do lesa na jahody." Děti radostí skákaly, vzaly žbánečky a s otcem se do lesa ubíraly. Když přišli hluboko do lesa, zavedl je otec na velké mejiště jahod, kde se vše jen červenalo, a řekl jim: „No, milé moje děti, tuto sbírejte si jahody, a já tamto půjdu dříví*

porážet. Dokud mne uslyšíte tlouci, budete vědět, že jsem na tom místě." Děti dychtivě padly na jahody a otec odešel opodál, přivázal mezi stromoví palici, která větrem pohazována do stromů tloukla, jako když sekerou teše. Když, tak děti ošálil, vrátil se domů. Když, měly děti plné již žbánky a dosyta se najedly, začaly myslet, aby se k otci podívaly. I šly tam, odkud se údery ozývaly, ale nenašly tátu, jen jeho palice visela na stromě. Volaly, ale žádného ohlasu neslyšely. I vydaly se hledat otce. Ale začalo se stmívat a Honzíček se bál. „Počkej," těšila ho Maruška, ona byla starší a moudřejší, „já vylezu na strom, jestli uvidím nějaké světlo, a v tu stranu bychom se potom daly." Když se Maruška rozhlédla, zavolala na Honzíčka, aby se už nebál, že vidí v dálce světýlko. Daly se v tu stranu a přišly na zelenou louku. Na té louce stála chaloupka, střechu měla z koláčů, zdi z perníku a okna z marcipánu a želatiny. Šly až k okénku, koukly dovnitř a vtom světýlko zhaslo: dědek s bábou šli spát. „Tím líp," pochlapil se Honzíček, „já vlezu na střechu, ulomím kus perníčku a budu se mít dobře." Teď zase Maruška se strachovala: „Jestli na nás přijdou - " Ale Honzíček byl už, na střeše, loupal perníček a Marušce dolů házel. Najedly se, až nemohly, schoulily se do klubička pod palačinkovým okapem a usnuly.

Otec tu noc nezamhouřil oka. „Spi, za co budeš ráno stát?" štěkala macecha. Vstal, rozsvítil svíčku a chodil po chaloupce. Dětské postýlky byly prázdné. V síni ležela lodička, kterou si Honzíček vyřezal z kůry, a na zápraží Maruščina slaměná panenka oblečená do lopuchového listu. Za otevřeným oknem chrápana macecha, jako když pilou řeže. Otec zaťal zuby, až mu do očí vstoupily slzy. Ještě před rozbřeskem se vydal k lesu. Šel nejdřív známou cestou, pak po paměti a nakonec tam, odkud slyšel pravidelné údery, jako když sekerou teše. Ale Honzíčka a Marušku nenašel. Zato v koruně stromu uviděl svou palici. Tloukla ve větru do kmene. Otec vylezl na strom, odvázal palici a pověsil se na její místo. Les utichl.

Sotva vyšlo slunko, byl Honzíček na střeše zas.

„Kdopak nám to loupá perníček?" procitla babka a hrnula se k oknu. Maruška tenkým hláskem odpověděla: „To nic, to větríček!" Ale babka nebyla hloupá. „Dědku," poručila, „jdi se podívat. Mně se zdá, že jsem viděla takovou žábu usmrkanou, jak mluví k někomu na střechu. Jestli nám udělali škodu, já z nich upeču bublaninu!"

„Ale stará," tišil ji dědek. "Vždyť jsou to děti! Bůhví, jak dlouho bloudí v lese! Co strašného mají za sebou! Pro koho jsme tu chaloupku stavěli? Kolik bylin jsme vyzkoušeli, aby nás probouzely jejich hlásky? A najednou ti víc záleží na ztvrdlém perníku? Já tě nepoznávám!"

„Nemluv, dědku, nebo se propadnu hanbou," škemrala babka celá rozechvělá a utírala si oči do zástěry. „Nenapadlo mě, že bychom se ještě mohli dočkat. Odpusť mi to. Jdi a pozvi je na koláče. Upekla jsem čerstvé. S tvarohem!"

Ale děti nečekaly, až pro ně dědek přijde. Jak zaslechly babku, *Že si je upeče*, daly se na útěk. Když dědek vyšel před chaloupku, byly už na kraji louky a vrhly se nazdařbůh do lesa. *Dědek hnál se za nima, ale že byl tlustý a nemotorný, nemohl jim přece stačit.* Děti se vyspaly a najedly, bylo letní ráno a les jim připadal známější a vlídnější než včera večer. Běžely nejkratší cestou k vesnici. Přece však za sebou pořád slyšely, jak dědek při každém kroku láme větve a kašle, až se to rozléhá. *Nebyly by mu ty dětičky utekly, kdyby se tu byla pojednou žena nevyskytla na lenném poli.*

„Pomozte, panímámo, *zlý dědek z perníkové chaloupky nás honí, chtějí nás upéct, že jsme jim kousek střechy ulouply,*" zajíkal se Honzíček.

„Jen běžte, *však já dědka zdržím,*" slíbila sousedka a dovolila jim, aby se daly rovnou přes pole.

Děti utíkaly a za chvíli přiběhl dědek a odfukoval. „Osobo," ptal se plečky, „neviděla jste tudy jít děti?" „*Pleju len,*" odpověděla žena, jako by mu nerozuměla.

„*Osobo, já se vás ptám, jestli jste tudy viděla jít děti!*" popadal dědek dech a očima těkal po krajině.

„*Až vypleju a uzraje, budeme trhat.*"

„Ale osobo, nedělejte, že neslyšíte, vždyť my jim nechceme ublížit. Viděla jste je, nebo ne?"

„*Až vytrháme, budem drhnout semeno, a pak len močit.*"

„Osobo, samy se k nám utekly, bába už jim chystá koláče!"

„*Po vymočení prostírat a v peci sušit.*"

„U nás se budou mít jako v bavlnce!"

„*Po vysušení budem třít a po vytření vochlovat.*"

„Kdybyste viděla ten sladký pokojíček - "

„*Po vochlování budem nadívat na kužele a příst.*"

„I hračky už tam jsou, panenky z čokolády, husar z marcipánu - "

„*Až napředem pěkných tenkých podvazků, budem soukat.*"

„Přijďte se podívat, jestli mi nevěříte - "

„*Až nasoukáme, budem tkát pěkné tenké plátno.*"

„Čekáme na ně od svatby a jsme spolu už - "

"Až utkáme, budem bílit, až, vybilíme, budem stříhat a šít košile, košilky, pleny a vínky, sukně a zástěrky - "

„Osobo, máte před sebou zničeného člověka. Co řeknu bábě, až se vrátím bez nich?"

„- a až to donosíme, pak to podpálíme, uděláme z toho troud. Do troudu budem pak křesat tak dlouho, dokud vydá živou jiskřičku a Boží ohníček ho nestráví. Boží ohníček rozejde se v dým, dým pak v povětří a to je konec mojí řeči."

„Bůh vám odpust', osobo," zlomil se dědkovi hlas. Dědek se shrbil a bezradně pajdal zpátky do lesa. Děti proběhly polem a objaly se: před nimi v červnovém slunci kvokala, hudrovala, cukrovala, bučela, mečela a pilou řezala jejich rodná vesnice. Vzaly se za ruce a běžely k dřevorubcově chaloupce. Stála stranou a bylo jí po celou cestu dobře vidět.

Jenže také z chaloupky bylo dobře vidět na celou cestu. Když macecha uslyšela, jak si Honzíček s Mařenkou zpívají, zvedla hlavu od šití. Chvilí jí trvalo, než uvěřila svým očím. Ale měla ještě dost času, aby přinesla lopatu a roztopila pec doběla.

Doslov k pohádkám

Způsob, jímž jsou v této knize vyprávěny klasické pohádky (vybíral jsem záměrně ty základní, pro většinu z nás první příběhy vůbec), má zajisté co dělat s apokryfem. Mé pojetí toho žánru se však poněkud liší od přijímaných zvyklostí (je - řekněme - přísnější), což mě nutí, abych na svá „pravidla hry“ zvláště upozornil.

Vycházím z předpokladu, že každý příběh je děravý. Skládá se z většího či menšího množství orientačních bodů, zabodnutých praporků, fa-bulačních faktů, které teprve vypravěč a posluchač spojují onou příslovečnou nití vyprávění v celistvý obrys a obraz. Dejme tomu, že v obraz velblouda. Otázka, kterou si nad příběhem kladu, zní: Je obraz velblouda jediný možný výsledek smysluplného spojení všech pevných bodů, jež příběh nabízí? Nebylo by možné vést nit vyprávění tak, aby vynikl například obraz nosorožce? Dané body, praporky či fakta se přitom nesmějí ani vynechávat, ani přemísťovat, nemá-li být nosorožec oproti velbloudovi méněcenný.

Nevím proč, ale většinou to v mých apokryfech dopadne špatně, ačkoli si původní příběhy po celá staletí (během nichž prošly ústy mnoha vypravěčů) zachovaly konce dobré, šťastné. Ba říká se, že happyend k pohádce patří jako jeden z jejich poznávacích rysů.

To ovšem není pravda. Jsou známy pohádky se špatným koncem a vzpomínám si namátkou hned na dvě, které se vyprávějí tak i onak: s dobrým i špatným koncem. V jedné variantě pohádky O kohoutkovi a slepičce přinese slepička vodičku včas, kohoutek polkne zrníčko a o všechna další se už bude se slepičkou dělit, zatímco v jiné variantě přijde slepička pozdě a najde kohoutka mrtvého. Podobně dvojnásobná je i pohádka O kůzlátkách a vlkovi, v níž podle některých vypravěčů zůstanou kůzlátka nakonec celá, podle jiných se vlk nažere. Žádný z těch příběhů nepřestává proto být pohádkou. Ale - z druhé strany - žádná z těch pohádek nepatří k velkým, silným, zákonitým příběhům. Dobrý nebo špatný konec příběhu kohoutka a slepičky závisí vlastně jen na tom, jak dlouho kohoutek vydrží a jestli to slepička stihne. Pro smysl vyprávění to navíc není důležité: je v obou případech týž. Tam, kde jsou možné dva stejně (ne)oprávněné konce, je s příběhem něco v nepořádku. Je otevřen libovůli, výchovným cílům vypravěče, útlocitné zálibě posluchačů ve šťastných rozuzleních.

Jsou-li však všechny příběhy „děravé“, je každý příběh něčemu otevřen - přinejmenším otázkám po důvodech toho či onoho faktu, motivu. Mohou to být otázky „hloupé“, „přízemní“: Proč má jelen zlaté parohy? Jak přišel k lidskému mláděti? Proč stařeček přistupoval na tak nevýhodné obchody? Právě takové otázky se mi osvědčovaly nejvíc. Brát totiž takto příběh za slovo znamená brát ho vážně. Otázka není eufe-mismus pro pochybnost, odpovědět neznamená „opravit chybu“, nahradit Smolíčka kolouchem, podřídít logiku pohádky

požadavkům realismu. Otázka respektuje všechno, co už o příběhu víme, nestačí jí to však: chce vědět víc - i to, nač dosud nepřišla řeč (protože se nikdo nezeptal). Chce, aby motivy, které na první poslech působí náhodně, projeví svou zákonitost; aby příčiny nezůstaly bez důsledků a důsledky bez příčin; aby past pohádky zaklapla tak pevně, že udrží i dospělého člověka.

Patří však k zákonům důsledně rozvíjeného děje, že musí dopadnout špatně? Je snad happyend jen posměšné upozornění, že jsme „v zápalu hry“ porušili neúprosně krutou logiku příběhu? Do ticha po takové otázce musí samozřejmě dolehnout hlas Friedricha Dürrenmatta: "Vy-cházíme-li z příběhu," poznamenal už v roce 1962, „musíme jej domyslet do konce. Příběh je tehdy domyšlen do konce, nastane-li v něm obrat k nejhoršímu." Zní to svůdně: ne-li přímo jako teoretický argument, tedy aspoň jako podobná autorská zkušenost. Jenomže Dürrenmatt pokračuje: „Obrat k nejhoršímu nelze předvídat. Nastává náhodou. Dramatikovo umění je v tom, umístit náhodu do děje co možno nejúčinněji. Čím promyšleněji postavy jednají, tím účinněji je může postihnout náhoda. Promyšleně jednající lidé chtějí dosáhnout určitého cíle. Náhoda je postihne nejhůře, jestliže jejím působením dosáhnou opaku svého cíle: toho, čeho se obávali, čemu se chtěli vyhnout." Ale já přece nedomýšlím pohádkové příběhy proto, abych do nich jako výbušnou nálož „umístil náhodu". Právě naopak: vracím se k nim proto, abych každou jejich „nahodilost" obhájil jako zdůvodněnou a významuplnou.

Dramatik Dürrenmatt mluví o náhodě z hlediska promyšleně jednající postavy. Náhoda je čára přes rozpočet. Náhodu z ní vlastně dělá jen neschopnost postavy vynořit se ze svého „promyšleného jednání". Z hlediska celého příběhu může být čára přes rozpočet promyšleně jednající postavy tím nejpevnějším paragrafem zákona.

To znamená, že příběhy jsou vždycky nejméně dva: příběh postavy a cosi, čemu snad mohu říkat celý příběh. Nemyslím tím příběh všech postav, mám na mysli příběh se vším všudy, s předpoklady, souvislostmi, přesahy a odkazy. Dost možná že smyslem veškerého vyprávění je upozornit postavu na existenci takového celého, většího příběhu, příběhu, z jehož hlediska je čára přes náš rozpočet tím nejlogičtější, nejpřirozenějším, nejzákonitějším zakončením. Je třeba dodávat, že skrze postavu je k „celému příběhu" odkazován i čtenář?

P. R.

Ediční poznámka

Příběhy pro tuto knížku vznikaly v letech 1993 až 1999. Během té doby byly některé z nich publikovány v různých médiích a stádiích.

[...]

Klasická znění pohádek jsou citována podle Boženy Němcové (O kohoutkovi a slepičce, O Smolíčkovi, O perníkové chaloupce), Karla Jaromíra Erbena (Hrnečku, vař!), Františka Bartoše (Jak stařeček měnil, O řepě), Richarda Stoniše v záznamu Antonína Satkeho (Jak robě přirostly itrničky k nosu, tj. O třech přáních) a bratří Grimmů v překladu Jitky Fučíkové (O Šípkové Růžence, O rybáři a jeho ženě, O Červené Karkulce).

[...]

P. R.